

AZ EGYÜTT FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI VITAIRATAI #5

JÖVŐRE HANGOLVA

A PÁLYAKEZDŐ FIATALOK MUNKAERŐPIACI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSA

VÁRADI ANDRÁS ALAPÍTVÁNY

EGYÜTT

A Váradi András Alapítvány feladatául tűzte ki, hogy az ország egyik legnagyobb probléma-halmazát, a magyar foglalkoztatási válságot vegye célba. A Dolgozni. Boldogulni. vitairatok keretében olyan szakmailag megalapozott, tényeken alapuló közpolitikai beavatkozásokra teszünk javaslatot, amelyek hitünk szerint érdemben hozzájárulnának a foglalkoztatás bővüléséhez és a biztonságosabb munkavállaláshoz.

Eddigi vitairataink:

#1 Szerződés a valódi munkahelyekért – program az álláskeresők számára

#2 Kulcsszerepben a nők – a család és munka jobb összehangolásáért

#3 Közlekedj okosan – a közösségi közlekedés fejlesztése a magasabb foglalkoztatásért

#4 Kiút a dzsungelből – a vállalkozók adminisztratív terheinek csökkentése

A kétezres évek végén jelentkező világgazgasági válság után a fiatalok munkanélkülisége Európa egyik központi problémájává vált, amire Magyarországon ráerősít az oktatási rendszer válsága. A fiatalok jellemzően nehezebb helyzetből indulnak a munkaerőpiacon és különösen hátrányosan érintik őket a válságok, amelynek több oka is van. A munkaadók recesszió idején a specifikus szakmai tudással még nem rendelkező, kevesebb végkielégítésre jogosult fiatalokat bocsátják el először. A munkatapasztalat hiánya sok fiatalnál csapdahelyzetet teremt – a munkaadók tapasztalathiány miatt hátrasorolják őket a versenyben, ami miatt nem is szereznek tapasztalatot, ami a későbbiekben még nehezebbé teszi az elhelyezkedést. A pályakezdők jellemző problémája, hogy esetükben nagyobb a gyakori állásváltások esélye: mivel nincs elég információjuk, sokan csak többszöri nekifutásra találnak a képességeiknek és érdeklődésüknek megfelelő munkahelyet, a gyakori változtatások viszont csökkentik az álláskeresés esélyét. Az iskolát elhagyó fiatalok nem sajátítják el a munkakereséshez és magához a munkavégzéshez szükséges készségeket, hozzáállást és tudást, valamint a szüleik által támogatott fiataloknak a motivációja is kisebb lehet az intenzív álláskeresésre. Ha egy fiatal kihagyásokkal kezdi a pályáját, az negatív hatással lesz a későbbi karrierjére, foglalkoztatási esélyeire és életpálya-jövedelmére. Az álláskereső fiatal számára pszichés nehézséget is jelent, ha a felnőtt élet kudarccal indul.

A legfontosabb probléma, hogy a mai magyar oktatási rendszer – amely a XXI. századi trendekkel szembemenve még mindig a frontális oktatást helyezi előtérbe – nem ruházza fel a kikerülő fiatalokat a legfontosabb készségekkel, amelyek az önálló problémamegoldás, a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az együttműködésre való képesség. Ezek hiánya sem a munkavégzésre, sem a munkakeresésre nem készíti fel jól a diákokat. Az OECD 2000 óta háromévenként megismételt PISA (Programme for International Student Assessment) mérése alapján a magyar iskolarendszer már 2000-ben is a fejlett országok átlagánál alacsonyabb szövegértési, matematikai és természettudományos alapkészségeket biztosított a 15 évesek számára. 2009-re sikerült elsősorban a szövegértés területén javulást elérni, de 2010-et követően a Fidesz által végrehajtott oktatáspolitikai fordulat hatására ez elveszett, a legfrissebb, 2015-ös mérés pedig ennek a politikának a teljes bukását mutatja. A magyar 15 éves diákok szövegértési és természettudományos eszköztudása az EU-tagországok között a legnagyobb mértékben romlott, a 2015-ben mért eredmények a 2000-es első PISA-kutatás eredményeit is mélyen alulmúlják, s a magyar közoktatás gyors leszakadását bizonyítják. A magyar közoktatás minden évben több mint 25 ezer fővel gyarapítja a funkcionális analfabéták számát.

Ugyan jelen javaslatcsomag a munkaerőpiaci beavatkozásokra koncentrál, tartós megoldást a teljes közoktatási rendszer mielőbbi, a készségfejlesztés irányába elmozduló reformja jelent majd, amelyet a Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány megbízásából készült Fehér Könyv az oktatásról című javaslatcsomag körvonalazott. Többek között kiemelt fontosságú lenne a tankötelezettségi korhatár visszaállítása 18 évre.

A magyar oktatási rendszer megjavításának a hatásai azonban csak hosszú évekkel az Orbán-rezsim bukása és egy szakmai alapokon álló oktatáspolitikai reform elindítását követően fognak jelentkezni. Addig is, és az elmúlt években is fiatalok tömegei kerültek ki úgy a munkaerőpiacra, hogy a munkavállaláshoz egyáltalán nem szerezték meg a szükséges képességeket. Az ő elégtelen foglalkoztatottságukra is megoldást kell találni, a jelen vitairatban szereplő javaslatok pedig első sorban erre szolgálnak, segítséget adni az orbáni oktatáspolitika áldozatainak.

Pályakezdő nehézségek

A nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő 18-24 éves fiatalok aránya (NEET-ráta[1]) Magyarországon 11,6%, amely az Európai Uniós átlaghoz (12%) közeli, és csökkenő trendet mutat. Az elmúlt évekbeli javulást erősen árnyalja azonban két tény – egyrészt az, hogy a fiatalok tömegesen jelentek meg a közmunkaprogramban, másrészt az, hogy a munkaerőpiaci statisztikák foglalkoztatottak közt tartják számon az elvándorolt fiatalokat is.

A közfoglalkoztatás kutatások által bizonyítottan „csapdahelyzetet" teremt az abban részt vevőknek: csökkenti a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedési esélyeiket. Az elmúlt két évben a fiatalok körében tapasztalt foglalkoztatottság-növekedés 40 százalékát a közmunkaprogram adta. A Belügyminisztérium adatai szerint 2015-ben több mint 36 ezer 25 év alatti fiatal dolgozott közmunkásként. Még inkább riasztó adat, hogy a tankötelezettségi korhatár csökkentése miatt kamaszok is bekerülnek a közmunkás-csapdába: havonta átlagosan 1200 fiatalkorú (18 év alatti) dolgozik a közmunkaprogramban iskolai tanulmányaik folytatása helyett. Javaslatcsomagunk fontos célja a közmunkás fiatalok számának visszaszorítása, számukra a munkaerőpiaci esélyeiket növelő alternatívákat kínálva.

A legrosszabb foglalkoztatási helyzetben Magyarországon a képzetlenek, elsősorban az érettségivel nem rendelkezők vannak. Szakértői konszenzus van azzal kapcsolatban, hogy a kormány törekvése az érettségit adó képzések visszaszorítására káros lépés. A szakközépiskolai érettségivel rendelkezők munkanélküliségi rátája feleakkora,

1 A széles körben használt angol NEET betűszó a 'Not in Employment, Education or Training' rövidítése, jelentése nem foglalkozott, oktatásban vagy képzésben nem részesülő

mint a szakiskolát végzetteké, átlagkeresetük pedig 25 százalékkal magasabb. Célnak tehát az érettségizettek arányának növelése kellene, hogy legyen.

A TÁRKI 2014-es adatai szerint a diákok 67 százaléka tervez külföldi munkavállalást. Ehhez a munkahelykeresés nehézségei mellett hozzájárul a nyugat-európai munkahelyek magasabb bérszínvonala is. Fontos kiemelni, hogy jelen javaslatcsomagunk nem kezeli egészében az elvándorlás komplex problémáját, amely egyebek közt a felsőoktatás versenyképtelenségével vagy a kiszámíthatatlanságból fakadó negatív jövőképpel is magyarázható. A helyzetet pozitív irányba mozdítaná viszont a pályakezdők és álláskereső fiatalok hatékonyabb segítése, és különösen a fiatalok digitális kompetenciáinak fejlesztése, amelyekkel utat nyitnánk számukra a jövő munkaerőpiacának jobban fizetett állásaihoz.

A jövő munkahelyei

A fiatalokra összpontosító foglalkoztatáspolitika legfontosabb feladata, hogy olyan készségekhez juttassa a fiatalokat, amelyekkel sikeresek lesznek a jövő munkaerőpiacán. Ennek érdekében fel kell ismerni, hogy a munkaerőpiac szerkezete gyors átalakuláson megy keresztül – a szolgáltató szektor súlya megnőtt, és tovább növekszik – mind az alacsonyabb képzettséget igénylő ügyfélszolgálati munkakörökben mind a magas képzettséget igénylőkben is.

A változások mögötti fő hajtóerők

› a technológiai innováció – egyre több munkakör válik automatizálttá (kutatók szerint az amerikai foglalkoztatottak 47 százaléka dolgozik magas valószínűséggel automatizálható munkakörben);

› globalizáció – főként az alacsonyabb képzettséget igénylő, ipari munkahelyek áthelyezése alacsonyabb bérszínvonalú feltörekvő gazdaságokba;

› demográfiai változások – az eltartottak arányának növekedése miatt a munkaerőpiacon töltött idő növekedni fog;

A PÁLYAKEZDŐ FIATALOK MUNKAERŐPIACI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSA – EGY HÁROM RÉSZES JAVASLATCSOMAG

1) Javasoljuk a **MÁSODIK ESÉLY ISKOLÁK** hálózatának megerősítését az alacsonyan képzett fiatalok és a korai pályaelhagyók foglalkoztathatóságának javítása érdekében. Legyen az érettségi megszerzésének lehetősége egy kortól független állampolgári jog!

2) LEGYEN MINDENKI PROGRAMOZÓ: az informatika oktatás minden képzési szinten történő megerősítésével és a digitális képességek minden tantárgyba történő integrálásával, felkészítjük a fiatalokat a jövő okos munkahelyeire. A Diákhitel-programot kiterjesztjük az egy évnél rövidebb programozói átképzésekre, amellyel mindenkinek esélyt adunk, hogy rövid időn belül jól fizetett állásra tegyen szert ezekben a hiányszakmákban.

3) Javasoljuk a tanulást és munkát ötvöző **PÁLYAKEZDŐ GYAKORNOKI PROGRAMOK** kiterjesztését, amelyek a helyi iskolákkal és munkáltatókkal együttműködő munkaerőpiaci szolgáltatóirodák hálózatán keresztül válnak elérhetővé érettségizett fiatalok számára.

1) MÁSODIK ESÉLY ISKOLÁK

› A második esély iskolák hálózatának megerősítésével korrekciós képzési programokat javasolunk a válság miatt a pályájukat munkanélküliséggel (vagy rossz munkaerőpiaci helyzetben) kezdő fiatalok, a közmunkás fiatalok, a közoktatásból 18 év előtt kikerült fiatalok számára.

» A második esély típusú intézmények a készség- és képességfejlesztést, felzárkóztató oktatást szociális tevékenységekkel, mentálhigiénés gondozással is kiegészítik.

› Javaslatunk elsődleges célja, hogy minden közoktatásból kikerült fiatal eljusson az érettségihez, amely a későbbi munkaerőpiaci boldogulásuk szempontjából nélkülözhetetlen készségeket ad át.

› Szoros együttműködés az iskolákkal, akiknek információszolgáltató és jelzőszerepük nélkülözhetetlen (pl. adatszolgáltatási kötelezettség a lemorzsolódó diákokról).

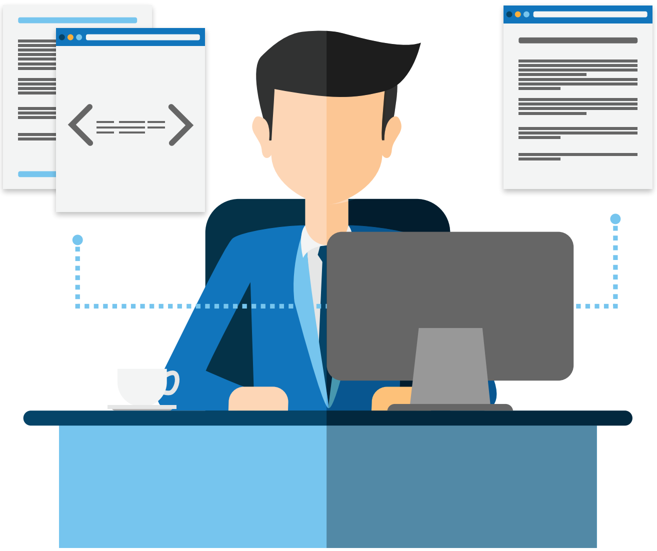
A korai iskolaelhagyók[2] arányában 2010 óta növekvő trend figyelhető meg. Szakértők szerint egyértelműen káros hatása van a tankötelezettségi korhatár leszállításának, amely 2012 őszétől van érvényben.

Mivel hátrányos helyzetű fiatalok esetén különösen fontos a mentorálás, az életvezetéssel kapcsolatos oktatás, a második esély típusú intézmények különösen sikeresek lehetnek. Fontos célcsoport pl. a szenvedélybeteg fiataloké – az ő munkaerőpiaci esélyeik csak komplex fejlesztéssel javíthatók.

Fontosnak tartjuk az elsorvasztott iskolai szociális és pszichológiai szakszolgálatok újraépítését, a súlyponti régiók kiemelt támogatását, illetve a Biztos Kezdet Gyermekházaknál jól működő modell alkalmazását – a gyerekek (fiatalok) és szüleik közös oktatása és fejlesztése.

2 KSH definíció: A 18–24 éves népességből azokat nevezzük korai iskolaelhagyóknak, akik az oktatási, képzési rendszerből végzettség nélkül vagy alacsony szintű (legfeljebb alapfokú) végzettséggel kerülnek ki, és semmiféle további oktatásban, képzésben nem vesznek részt

2) LEGYEN MINDENKI PROGRAMOZÓ!

› A digitális kompetenciák előtérbe helyezése a közoktatásban jövőorientált közoktatási beruházásokkal és tanárképzéssel.

» A munkaerőpiacon kiemelten hasznos digitális készségek és programozói ismeretek tanítása minden diák számára az általános iskola alsó tagozatától kezdve.

» Modern taneszközök és tananyag biztosítása - gépparkok felszerelése, a digitális készségek elsajátításához szükséges eszközök beszerzése és tananyag kidolgozása.

› Javasoljuk a junior programozói képzések kiterjesztését és állami támogatását a szakemberhiánnyal küzdő vállalati partnerekkel együttműködésben.

» Az állam a támogatott diákhitel program részeként kedvezményes hitelt nyújt a képzésekre.

» Ha a résztvevő az új szakmájában Magyarországon elhelyezkedik, akkor csak a hitel felét kell visszafizetnie.

A jövő munkaerőpiacán kiemelkedő jelentősége lesz a számítógépes és digitális készségeknek – a kódolás, programozás már ma is óriási munkaerőpiaci előnyt jelent, és a szakemberhiány is jelentős a területen, amely csak fokozódik: az Európai Unióban évi 3 százalékkal nő az IT-szakemberek iránti kereslet. Becslések szerint 2020-ra 900 ezerre emelkedhet a szakemberhiány miatt betöltetlen állások száma. Az igények növekedése természetesen magasabb átlagbérekben is megjelenik.

A közoktatás digitális kompetenciákat előtérbe helyező reformja és az okos iskolák kialakítása egy összetett folyamat, amely kidolgozása az érintettekkel együttműködésben történne meg. Kiemelten fontosnak tartjuk azt, hogy a tananyagfejlesztésbe, módszertani és pedagógiai fejlesztésbe a piaci szereplőket, oktatással és digitális tudással foglalkozó civil szervezeteket is bevonjuk.

A rövid távon is jelentkező növekvő szakember keresletre reagálva már a magyar piacon is számos innovatív szereplő kísérletezik pár hónapos programozói képzésekkel, amelyek iránt óriási a kereslet – jogászok, közgazdászok, bölcsészek jelentkeznek programozói tudást szerezni, amely egyértelmű munkaerő-piaci előnyökhöz, illetve új karrierhez juttatja őket. A pár hónapos képzések ára 1 millió forint körül mozog.

Javaslatunk ezekre a maximum fél éves képzésekre nyújtana állami támogatást a támogatott diákhitel programba való bevonásuk révén. A diákok számára egyrészt a munkaerőpiacon versenyképes tudás miatt vonzóak a képzési programok, másrészt az anyagi ösztönzők miatt is növekedne a képzéseken részt vevők száma. Az állami támogatás újabb képzési programok létrejöttét is ösztönözné.

A képzés a diákhitel program révén önrész nélkül is elkezdhető, így a nehezebb anyagi helyzetben levő fiatalok számára is nyitva áll. A képzés után a szakmában elhelyezkedő fiatalok számára ösztönző, hogy a képzés okán létrejövő új munkájuk után befizetett SZJA 10%-ával csökkenthető a felvett hitel összege (maximum a hitel feléig). Ez utóbbi feltétel a magyarországi hiányszakmában történő munkavállalást díjazza. Ha egy fiatal nem tud elhelyezkedni, 3 évig kérhet átmeneti halasztást a törlesztésre, így a pénzügyi teher nem jelenik meg addig, amíg nincs jövedelme. Ha a résztvevőnek a képzés alatt nincs munkája, akkor neki jár az első vitairatunkban javasolt együttműködési támogatás (összefoglaló a vitairat végén) összege a tanulás melletti megélhetés költségeinek fedezésére.

3) PÁLYAKEZDŐ GYAKORNOKI PROGRAMOK A MEGERŐSÍTETT SZOLGÁLTATÓIRODÁKTÓL

› Javasoljuk a megerősített munkaügyi szolgáltatórendszer fiatalokra koncentráló szolgáltatásainak fejlesztését: a szolgáltatóirodák feladata a helyi munkáltatókkal együttműködve támogatott gyakornoki programok és a tanulást és munkát vegyítő munkakörök kidolgozása.

› Az állami szektorban a munkaerőhiánnyal küzdő egészségügyi és humánszolgáltatások területén, illetve hivatali ügyintézői munkakörökben a tanulást és munkakipróbálást lehetővé tevő fizetett gyakornoki programot indítanánk fiatalok számára.

› A piaci szektort a fiatal munkavállalók után járó kedvezmények rendszerének fejlesztésével ösztönöznénk fiatal gyakornoki munkakörök létrehozására.

» Az Együttműködési Szerződés keretében az álláskeresőknek járó támogatást (havi 51.846 Ft) a munkáltatók megkaphatnák bértámogatásként.

» A bértámogatási megállapodásokat a szolgáltatóirodák szerveznék, külön hangsúlyt fektetve a helyi hiányszakmákra és a jövő munkaerőpiacának egyre növekvő arányát kitevő szolgáltatószektoron belüli munkahelyekre (pl. üzleti és pénzügyi szektor, illetve a kiskereskedelem, vendéglátás).

» A fiatal munkavállalók után érvényesíthető járulékkedvezmény, illetve a bértámogatás feltétele lenne, hogy a munkáltató egy évig sikeresen alkalmazza a pályakezdőt.

› Fontos sikerkritérium a munkaügyi szolgáltatóirodák együttműködése a helyi érintettekkel – iskolákkal, civil szereplőkkel, munkaadókkal, illetve a szolgáltatóirodák kommunikációjának fejlesztése, a fiatalokhoz való kapcsolódási felület növelése.

2015-ben Magyarországon is elindult az Európai Unió Ifjúsági Garancia programja, amelynek keretében a területileg illetékes munkaügyi kirendeltségnek a regisztrált fiatal számára 6 hónap alatt munkahelyet vagy elhelyezkedést segítő képzést kell felajánlania. Súlyos problémát jelent azonban, hogy ez nem járt együtt a munkaügyi szolgáltatórendszer teljeskörű fejlesztésével, ezért a megvalósulása nehézkesen halad. A fiatalok rendelkezésére álló aktív munkaerőpiaci eszközök – a gyakornoki programok, képzések infrastruktúrája továbbra is fejletlen.

A jövő munkahelyei az infokommunikáció mellett a szolgáltató szektorban lesznek a legnagyobb arányban, a gyakornoki programokat ezért érdemes hangsúlyosan a szolgáltató szektorban indítani. A szolgáltató szektoron belül nagy jelentősége lesz az egészségügyi és humán szolgáltatásoknak, pl. az ápolásnak, gondozásnak, szociális ellátásnak. Az üzleti, pénzügyi szektor, illetve a kiskereskedelem, vendéglátás aránya szintén növekedni fog.

Az állami gyakornoki program elsősorban azokat a fiatalokat célozná, akiknek van érettségije, de nem tudnak elhelyezkedni. Az első évben a fiatalok negyedévenkénti váltásban több munkakört kipróbálnának. Az első év sikeres teljesítése után az állam garantált munkahelyet biztosítana a kipróbált munkakörök egyikében.

A jellemzően alacsonyabb bérszinttel rendelkező fiatalok esetében fontos problémát jelent, hogy Magyarországon európai összehasonlításban is kiemelkedően magasak a munkára nehezedő adó és járulékterhek, és ez a 2017-re bejelentett járulékcsökkentés ellenére is fennmarad. Ez ma korlátot jelent a munkáltatók

számára a fiatal gyakornokok foglakoztatásában, mert a magas terhekkel együtt sokszor nem térül meg számukra az új munkahelyek létrehozása, és ez különösen igaz a képzéssel és mentorálással kiegészített gyakornoki munkakörökre. Bár tartós javulást a terhek csökkentésével lehetne elérni, javított a helyzeten a kormány 2013-as Munkahelyvédelmi Akcióterve, amely különböző célcsoportok, köztük a 25 év alatti pályakezdők esetében vezetett be célzott járulékkedvezményt. Javaslatcsomagunk ezt a járulékkedvezményt azzal egészítené ki, hogy a munkáltató csak a fiatal munkavállaló egy éves sikeres foglalkoztatása után kapná meg a járulékkedvezményt, amely pozitív hatással lenne a fiatalok munkatapasztalatára.

Az Együttműködési Szerződés keretében járó bértámogatás vagy bérkiegészítés további, erősebb ösztönzőt jelent a munkaadók számára, hogy érdemi mennyiségű pályakezdő gyakornoki munkahelyet teremtsenek. A havi 51.846 Ft-ban maximált bértámogatás akkor jár, ha a munkáltató legalább egy évig foglalkoztatja a pályakezdőt (25 év alatti, legfeljebb 180 nap biztosítási idővel rendelkező fiatal).

Az egy éves kikötés kezeli azt a problémát, hogy a munkáltatók sokszor nem hajlandóak erőfeszítéseket tenni, a náluk támogatott programban dolgozó fiatalokat képezni, betanítani, gyakoriak a pár hónap utáni elbocsátások, hiszen a fiatal munkaerő könnyen helyettesíthető. Javaslatunk révén a pályakezdő nagyobb eséllyel szerezhet valódi, hosszabb távú munkatapasztalatot.

A szolgáltatóirodák fejlesztésében hangsúlyt fektetnénk arra, hogy a közoktatás keretein belül folyjon munkakeresésre és állásinterjúkra való felkészítés. A szolgáltatóirodák rendszerének külön hangsúlyt kell fektetnie a munkaerőpiaci szempontból különösen sérülékeny csoportokra – pl. megváltozott munkaképességű vagy roma fiatalokra.

A szolgáltatóirodák fejlesztésében fontos a pályaorientációs tanácsadók képzése és alkalmazása. A fiatalok elérésének eszközei lehetnek a közösségi média jelenlét kampányokkal, fiatalokat megcélzó programokon való részvétel (koncertek, fesztiválok), az expók szervezése, álláskereső klubok működtetése, illetve a szülők bevonása. A helyi civil szervezetek szerződött partnerként maguk is értékes szolgáltatásokat tudnak nyújtani.

EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERZŐDÉS a Dolgozni. Boldogulni. sorozat első vitairatában

„Szerződés a valódi munkahelyekért" című javaslatunkban komplex programot dolgoztunk ki az álláskeresők számára, jelenlegi vitairatunk erre építve tartalmaz részletesebb javaslatokat.

Javaslatunk szerint a megerősített munkaügyi ellátórendszer Együttműködési Szerződést, vagyis személyre szabott megállapodást köt a munkakeresővel. A szolgáltatás az értelmes igényekhez igazodik – legyen az képzés, utazási támogatás, meghosszabbított álláskeresés mentorálással, bértámogatás, rehabilitáció vagy vállalkozóvá válási támogatás, vagy legvégső esetben közmunka. Az együttműködési támogatás összege havi 51.846 Ft, és folyamatosan jár az álláskeresőnek, amíg a munkaügyi központtal közösen megállapított, szerződésbe foglalt kötelezettségeinek eleget tesz. A személyre szabott segítség célja, hogy az álláskereső minél előbb visszatérjen a valódi munkaerőpiacra.

Dolgozni. Boldogulni.

VAA.HU/DOLGOZNIBOLDOGULNI
FB.COM/VARADIANDRASALAPITVANY

Kiadja a Váradi András Alapítvány
2016